

BURDINA ETA URA

Barbadun ibaiaren paisaiak, Muskizetik igarotzean, industriari eta meatzaritzari lotutako ondare-aztarnen katalogo ikusgarria osatzen du.

Ibaia eta bere ibaiadarrak dira Burdin Mendiek babesten duten bailara honetako protagonistak. Hortxe garatu zen industria-, ekoizpen- eta ekonomia-jarduera garrantzitsu bat, eta burdingintza-errotaritzako multzoetako ekoizpenak bazuen itsasorako irtenbidea gaur egun desagertuta dagoen Lavalako portutik (Muskiz).

Oinez egin dezakegu ibilbidea, Pobeñatik ibaian gora eginez, edo bizikletaz, Burdin Mendien Bide Berdean barrena.

> Burdin Mendien Bide Berdea

➔ "Burdina eta Ura" 28 kilometro inguruko ibilbide lineala da, Barbadun **ibaian** gora **egiten duena**, **haren bokaletik (Muskiz) Galdamesko El Bentorro auzoraino**; segidan, Bide Berdearekin egiten du bat eta Sopuerta zeharkatzen du Traslaviñan (Artzentales) amaitu aurretik. Ibilbide luzea da, baina zailtasun gutxikoa, eta hainbat sarbide ditu. Esaterako, ibilbidearen mutur batean has gaitzke, Muskizko Pobeña auzoan edo herrigunean; edota beste muturrean, Traslaviñako tren geltokian, Burdin Mendien Bide Berdean dagoena. Tarteko hainbat tokitatik ere ekin diezaiokegu ibilbideari; adibidez, Muskizko **El Pobal burdinolatik**, Galdamesko La Aceña auzotik eta Sopuertako herrigunetik.

➔ Muskizko sarbidea oso eroso da. Pobeña auzotik oinez edo bizikletaz egin dezakegu. Herriguneraino dauden 4 kilometroetan, **San Julian** auzoa zeharkatzen duen ibai-bide ederretik igaroko gara, eta Petronor enpresaren instalazioak inguratuko ditugu.

Muskizko herrigunetik bertatik ere ekin diezaiokegu ibilbideari, eta bertara iristeko garraio publikoa (Bizkaibus edo Renfe Aldiriak Bilbotik), bizikleta, bidegorri-sarea edo ibilgailu pribatua erabil dezakegu.

El Pobal burdinola, Muskiz

➔ San Juan auzora iritsitakoan, **Barbadun haranean** barneratuko gara ibaian gora 3,5 kilometroz egiteko, El Pobaleko burdinola harrigarriarekin topo egin arte. Burdinola bisitatu ondoren, aldamenean dagoen **El Pobaleko zubia** zeharkatuko dugu ibaiaren beste ertzerara igarotzeko. Zubitik metro gutxira, bidebanatze batek ibiltzen jarraitzeko aukera ematen digu, bai Burdin Mendien Bide Berdean barrena, bai Barbadun ibaian gora El Bentorro auzoraino.

Lehen aukerak aldapa handi batean gora eramango gaitu, Bide Berdearekin bat egin arte.

The Bilbao River & Kantabrian Railway Co. Ltd. konpainia ingelesak 1876an Galdamesen inauguratu zuen **burdinbide izandakoari** jarraitzen dio zidorrak tarte honetan. Meatzaldeko meatze-trenbiderik luzeena izan zen garai batean. La Aceñatik abiatuta, **Trianoko Mendiak** inguratzen zituen eta La Benedicta kaiko zamalekuetan amaitzen zen, Portugaleten. Beraz, 5 kilometro geroago, La Aceñara (Galdames) iritsiko gara. Bertan atseden hartu ondoren, Bide Berdean aurrera egiten jarraituko dugu, **Arenao eta Sopuertarako norabidean**.

Bestalde, El Pobaletik abiatuta ibaiaren arroari jarraitzea erabakitzen badugu, mendeetan zehar bere horretan mantendu den paisaia batean barneratuko gara. Urei 4 kilometroz jarraituz gero, Galdamesen dauden **Ollako** eta **Valdibiango burdinola-erroten** aztarnak agertuko zaizkigu (ibilbidea ez da irisgarria mugikortasun urriko pertsonentzat). Behin hona iritsita, Bide Berdearekin egin dezakegu bat Arenao auzoan, eta Sopuertarako bidea hartu.

Ollako burdinola, Barbadun ibaiaren ertzean

Hemendik aurrera, Bide Berdea Traslaviña (Arzentales) eta Castro Urdiales (Kantabria) lotzen zituen burdinbidetik igarotzen da. Trenbideak bi helburu argi zituen: batetik, burdin minerala Sopuertako meategietatik garraiatzea; bestetik, Castro Urdialesetik Bilbora bidaiariak eramatea, linea hau Bilbo eta Santander lotzen zituen burdinbidearen adarkadura baitzen. Lanak 1895 eta 1898 bitartean egin ziren. Burdinbideak 22 kilometro zituen, zailtasun orografiko handiko ingurune batetik igarotzen zirenak. Nabarmentzekoa da Los Herreros tunela, gaur egun zerbitzutik kanpo dagoena.

El Pobaleko burdinola, Muskiz

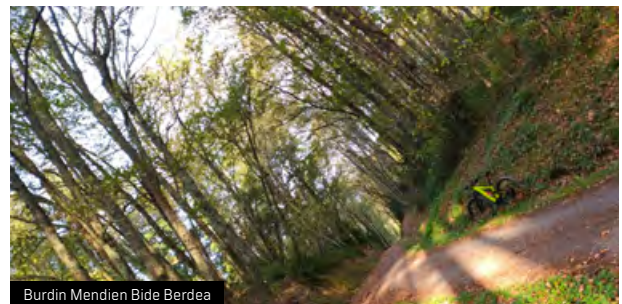
Cecilia burdin hobiko meatze-portua, Oلابarrieta - Sopuerta

Sopuertaz hitz egitea XIX. mendeko eta XX. mende hasierako Bizkaiko meatze-eremu garrantzitsuenetako baten historian murgiltzea da. **Alen eta Saratxaga meatze-barrutiez** hitz egitea da, baita meatze-auzoez ere (Las Barrietas kasu); ororen gainetik, XIX. mendearen erdialdeaz geroztik industrializaziotik sortu eta inguru sakon eraldatu zuen ondare garrantzitsu batez hitz egitea da.

Saratxaga meatze-barrutiaren erauzketa-gunean (La Linde, El Alisal eta Las Muñecas auzuneen artean hedatzen dena), **Catalina meategiko kiskalketa-labe** ikusgarriak altxatzen dira. Bertarako sarbidea erraza da: Bide Berdetik El Castaño auzora iristean, eskuinetara dagoen errepidea hartuko dugu, autokarabanen aparkalekuaren parean. Zidorrak Castro Urdiales-Traslaviña trenbide ohiari jarraitzen dio Las Barrietas auzoraino. Labeak oso fotogenikoak dira. 20 metroko altuera dute eta egoera onean mantentzen dira. 1955 eta 1960 bitartean eraiki zituzten. Jarduera 1970eko hamarkadan bertan behera gelditu zen, meategia errentagarria izateari utzi zionean. Era berean, **Los Herreros tunela** ikusteko aukera izango dugu kanpotik, ezin baita zeharkatu. Pasabideak 2 kilometroko luzera du, eta XX. mendearen lehen erdian zulatu zuten pikotxen eta palen laguntza bakarrarekin. Azpiegitura faraoniko honi esker, meatze-trenek Las Muñecas mendatea zeharkatzen zuten Otañes haraneraino (Kantabria). Gaur egun desagertuta dagoen hegal-zamaleku bat zuten helmuga, Castro Urdialesko itsaslabarretatik zintzilik zegoena.

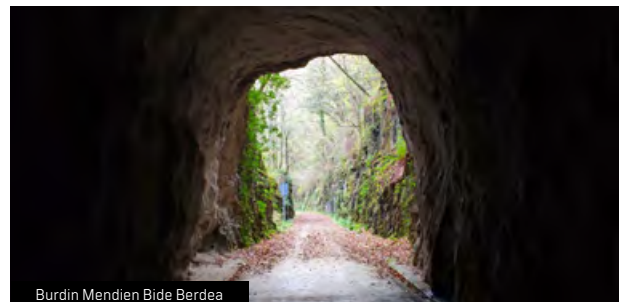
Bide Berdean aurrera eginez, Las Barrietas auzora iritsiko gara. Handik, **Alengo meatze-herrixkaraino** doan errepidea irteten da.

1.000 biztanle baino gehiago bizi ziren herrixkan duela mende bat, eta hainbat azpiegitura zituen, hala nola basiliza, eskola, ekonomatua eta frontoia. Gaur egun pilotalekua eta San Luis ermita soilik geratzen dira zutik. Inguruko Alen mendian (Bide Berdearen aldamenean), María eta Cecilia meategietako minerala garbitzeko eta garraiatzeko zamalekuen hondakinak topatuko ditugu. Elkarrengandik oso hurbil daude. Cecilia meategiko zamalekua 1898an eraiki zuten, eta sekulako proportzioak ditu. Minerala bagonetetan ateratzen zuten 700 metro gorago zegoen burdin hobitik, plano inklinatu baten bidez. María meategiko zamalekuaren egitura sinpleagoa da. Minerala 300 metro gorago zegoen ustiatetik jasotzen zen, beste plano inklinatu batetik. Bidali aurretik, inguruko iturburu baten uretan garbitzen zuten.

Burdin Mendien Bide Berdea

600 bat metrora, Koltza ibaian gora Artzentaleserako bidean, **Oلابarrietako burdinola-fanderiaren hondakinak** aurkituko ditugu. 1550etik izan dugu burdinola honen berri. Multzoak nahiko osorik iraundu, nahiz eta estalkirik ez duen eta harlangaitzezko eta harlanduzko horma batzuk lurrean eta landaretzak kolonizatuta dauden.

Burdin Mendien Bide Berdea

Ibilbidea Artzentalesen amaitu aurretik, Bide Berdeak Koltza ibaiaren ur gardenek jarraitzen die eta bi tunel zeharkatzen ditu (147 eta 87 metro).

NAHITAEZKOAK

Bizkaiko Meatzaldea eskualdearen bihotzean, Barbadun ibaiaren ertzean, **El Pobaleko burdinola** dago. XVI. mendeko lantegi hidrauliko honetan burdin harria lantzen zuten, metal bihurtzeko eta mota guztietako lanabesak eta tresnak sortzeko (nabarrak, mailuak, aitzurrak edo pikotxak, besteak beste). Muñatonos gaztelutik eskualdea mendean zuen leinuak (Salazar leinuak, alegia) eraiki zuen burdinola XVI. mende hasieran, eta 1965era arte iraun zuen martxan. Hainbat bisita gidatu antolatzen dituzte El Pobal ezagutzeko, baina ikusgarriena larunbatetan 12:00etan egiten dena da, errementariak bisitariak harritzea lortzen baitu zuzeneko erakustaldi batekin.

1565 lagun bizi ziren 1900. urtean **Alengo meatze-herria**. Bizkaiko burdin meategi handienetako batzuk zeuden auzunean, eta askotariko zerbitzuak zituen: okindegia, harategia, kooperatiba, kantinak, botika, frontoia, indar publikoaren kuartela eta eskolak. Alengo eta Artzentalesko meategietan ateratako burdina porturatzeko, Alen – Castro Urdiales (Kantabria) burdinbidea eraiki zen 1892an. Leku aproposa da lasai paseatzeko, Alen edo Betaino mendien gailurrek eskaintzen dituzten ikuspegiez gozatu bitartean.

Paisaia preziatzeko, Artzentalesko **San Miguel auzoa** dagoen muinoraino igoko gara, haranaren sekulako panoramika mirets baitezakegu bertatik. Plaza nagusian, San Miguel de Linares eliza ez ezik, **Kontzejuko ametza izeneko haritza ere dago**. Bertan egiten ziren Erdi Aroan Enkarterri eskualdea osatzen zuten hamar errepublika txikietatiko ordezkarien bilerak. Auzotik irtenda, frontoiaren ondoan dagoen errepide estua hartuko dugu. Ribas atzean utzi eta gutxira, **San Antolinera** iritsiko gara. Baseliza batek eta zezen-plaza batek osatzen dute multzo bitxi hau, eskualdean dauden beste batzuen antzera. Meza osteko txuliaketetan omen du jatorria arkitektura mota honek.

Abellaneda auzoan, mahastiz zipriztindutako muino batean, antzinako **Batzar-Etxea** dago. Enkarterriko askatasunen adierazle izan zen mendeetan zehar. Izan ere, eskualdeko izena bertakoei tokiko gaiak gobernatzeko aukera ematen zien foru- gutunetik dator. Gaur **Enkarterrietako Museoa** da, eskualdeko historia, ondarea eta etnografia ikertzeko eta zabaltzeko gunea. Bisitaldia egitea erabat merezi du.

Enkarterriko Txakolina: bisitatu gure upategiak txakolinaren sekretuez jabetzeko. Ardogintzaren gakoak ezagutuko dituzu enologoaren eskutik. Bisitaldian, mahastien artean ibiltzeko eta upelategiak bisitatzeko aukera izango duzu, eta gure txakolina ezusteko leku txundigarrietan dastatuko duzu.

Inoiz ez duzu ametsik egin pilatutako estresa zuhaitzen gainean askatzen duzula? Ametsa egia bihurtuko da **Sopuerta Abenturan**. Tibetar zubiak, tirolina-zirkuituak, lianak, abordatze sareak eta beste erronka asko aurkituko dituzu. Adrenalina eta gozamena bat datoz hemen. Sopuerta Abentura zuhaitzetan abenturak izateko Euskadiko parkerik handiena da. Metro bat eta 24 metro bitarteko zortzi zirkuitu ditu, eta hasiberrientzako bi.

NOLA IRITSI

Hainbat sarbide daude. Muskizko Pobeña auzoan edo herrigunean bertan has dezakegu ibilbidea; Burdin Mendien Bide Berdean, berriz, Traslaviña (Artzentales) tren-geltokitik abia gaitezke.

Tarteko hainbat tokitatik ere ekin diezaiokegu ibilbideari; adibidez, Muskizko El Pobal burdinolatik, Galdamesko La Aceña edo El Benterro auzoetatik, eta Sopuertako herrigunetik.

Autoz

Sopuerta

[43.2744342,-3.1528667]:

<https://maps.app.goo.gl/n97phzyAZzm3Ycoa6>

Muskiz

[43.320897,-3.123709]:

<https://maps.app.goo.gl/3dyFPaQPBBQtekZRL7>

Galdames

[43.2728841,-3.11917]:

<https://maps.app.goo.gl/4cpsySDPP8PP8rrse6>

Artzentales

[43.233204,-3.197804]:

<https://maps.app.goo.gl/HXHLd8vbCyWyeoAr6>

Autobusez

<https://www.bizkaia.eus/es/web/bizkaibus/lineas>

Trenez

Muskiz

[43.321026,-3.112240]:

<https://www.renfe.com/es/es/cercanias/cercanias-bilbao/horarios>

Traslaviña

[43.233204,-3.197804]:

<https://www.renfe.com/content/dam/renfe/es/Comunicación-y-renfe-al-dia/sala-de-prensa/General/PDF-y-otros/20220703-MD-Horarios-R3f-Santander-Bilbao.pdf>

BIZIKLETEN ALOKAIRUA ETA TXANGOAK:

Beroutes <https://beroutes.com/>

Urgebi Bikes <https://www.enkarterribike.com/>

GOMENDIOAK

Eraman oinetako erosoak ibiltzeko.

Errespetatu ingurumena, bertako bizilagunak eta animaliak.

Gozatu naturaz zaratarik egin gabe eta presarik gabe.

Autoz bazoaz, gogoratu txirrindulariek eta oinezkoek lehentasuna dutela.

Errespetatu zirkulazioaren arau orokorrak.

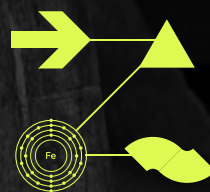
Kontuz ibili, batez ere tunelak eta zubibideak zeharkatzean.

Bizikletaz bazoaz, erabili beti kaskoa eta ibili kontu handiz ibilgailuekin partekatutako tarteetan.

LORTU INFORMAZIO GEHIAGO: www.visitenkarterri.com

JATORRIA; MENDIA,
BURDINA ETA ITSASOA
EL ORIGEN; MONTAÑA,
HIERRO Y MAR

www.visitenkarterri.com

Euskadi, anzolana, bien común

EUSKADI
BASQUE COUNTRY

Basque
INDUSTRIAL
TOURISM

Bizkaia
foru aldundia
diputación foral

IRON RIVER
INDUSTRIAL
TOURISM
IN BIZKAIA

enkartur
www.visitenkarterri.com